

MELLEM DET KOMPETENTE BARN OG KOLLEKTIVET

Skal man tage hensyn til det enkelte barn eller snarere hele børnegruppen? Pædagoger har altid skulle forholde sig til forholdet mellem individ og fællesskab, men dilemmaet skærper til, i takt med at forældres og forvaltningens krav til pædagoger stiger.

Af Marie fugl / Foto: Scanpix

”Lille Lars står med bævende læber og har brug for, at jeg sætter mig ned på knæ foran ham og lytter til, hvad han tænker. Det kan jeg bare ikke, for jeg har ansvaret for 22 andre, og to har skidt i bukserne. Det er den følelse – at jeg ikke kan give børnene den nærhed og omsorg, de har behov for – som jeg synes, er den mest ubehagelige at have som pædagog.” Sådan fortæller en pædagog om sin oplevelse af det dilemma, hun dagligt står med.

Alle pædagoger kender til at skulle balancere mellem hensynet til det enkelte barn og hensynet til gruppen, men dette dilemma er et relativt ubeskrevet blad i forskningen, fortæller Tomas Ellegaard, der er lektor ved Center for Barndoms- og ungdomsforskning på Institut for Psykologi og Uddannelsesforskning, Roskilde Universitetscenter.

Sammen med lektor Kim Rasmussen, professor Jan Kampmann og videnskabelig assistent Dina Danielsen – alle fra Roskilde Universitetscenter – er Tomas Ellegaard i gang med at undersøge, hvordan børn og pædagoger oplever forholdet mellem individ og gruppe. Er det primært hensynet til gruppen og helheden, der dominerer i institutionerne? Eller bliver børnene først og fremmest taget alvorligt som individer?

”Forholdet mellem det enkelte barn og gruppen er noget, man har forholdt sig til længe, men efter år 2000 bliver det i stigende grad beskrevet som et dilemma. Det synes vi, er interessant,” siger Tomas Ellegaard.

Plads til alle – og til det enkelte barn. Det sidste halve år har forskerne studeret dansk pædagogisk litteratur fra 1950 til 2008. Nu er det tid til at konfrontere nogle af hypoteserne med pædagogerne. Det sker på et refleksionsseminar på Roskilde Universitetscenter, hvor pædagoger, ledere og assistenter fra otte daginstitutioner møder forskerne.

Kan pædagogerne genkende den pædagogiske litteraturs beskrivelser? Og kan de i praksis genkende forandringer, som dem man finder i den pædagogiske litteratur? Senere skal forskerne blandt andet besøge daginstitutionerne og observere og interviewe børn og pædagoger.

Forskningsgruppens antagelse er, at øgede krav udefra skærper dilemmaet. Der er i de seneste år på én gang sket en øget institutionalisering og en øget individualisering, og det er en forklaringerne

på, at litteraturen i dag omtaler forholdet mellem det enkelte barn og gruppen som et dilemma, mener Tomas Ellegaard.

"På den ene side opdrages børn i dag i individualiseringens ånd. De lærer at præstere, konkurrere, være kompetente børn, der er bevidste om egne behov og krav. De bliver testet individuelt, og der lægges planer for deres fremtidige læring. Børnene lærer at tage sig selv som individer alvorligt. På den anden side skal der være plads til alle i børnehaven, og det enkelte barn skal lære at tage hensyn til fællesskabet og nogle standardiserede, fælles mål."

Fra ro til rundkredspædagogik. Tomas Ellegaard fortæller, hvordan forholdet mellem det enkelte individ og fællesskabet i pædagogikken har ændret sig i takt med politiske og samfundsmæssige strømninger.

” Forholdet mellem det enkelte barn og gruppen er noget man har forholdt sig til længe, men efter år 2000 bliver det i stigende grad beskrevet som et dilemma.”

"I 50'erne begynder velfærdsstaten og daginstitutionsfeltet for alvor at ekspandere, men der er ikke ret meget opmærksomhed eller regulering fra politisk side. Nøgleordene er præget af de husmoderlige dyder: ro, renlighed og regelmæssighed. Børnene bliver behandlet uniformt og instrumentelt – pædagogen skal sørge for, at de spiser, sover og er rene."

60'erne er frigørelsens årti, mens 70'erne er præget af modstand, kritik og samfundskritisk pædagogik. I denne periode fokuserer den strukturerede pædagogik, og teoretikere som Stig Brostrøm,

direkte på forholdet mellem den enkelte og gruppen, men forholdet ses ikke som et dilemma, fortæller Tomas Ellegaard.

"At det enkelte barn skal tilpasses og indordne sig under gruppen/kollektivet ses som noget entydigt positivt og selvfølgelig. Børn ses som en del af en samfundsgruppe, der er undertrykt af kapitalismen, og som kun kan bryde med undertrykkelsen, hvis de handler kollektivt og samlet. Når man læser det med nutidige briller, virker nogle af metoderne ret stødende: Hvis der er et barn, der ikke vil anerkende kollektivet, så kan man for eksempel indkalde til et børnemøde, hvor børnegruppen bliver opfordret til at kritisere

» Presset kommer fra forældrene, som er nervøse for, om deres barn 'nu når det, de skal', mens de går i børnehave."

det barn, som ikke opfører sig 'kollektivt' nok. Det tenderer, hvad man i vore dages optik ville kalde mobning"

Én ting er beskrivelserne i litteraturen, noget andet er praksis, understreger Tomas Ellegaard. En pædagog på refleksionsseminaret genkender dog godt denne udpegning af det enkelte barn:

"Jeg har oplevet det i en skolefritidsordning. Hvis der var et barn, der havde foretaget sig noget, som gruppen var enige om, ikke skulle være sådan, så blev børnene sat i en rundkreds og sat til at diskutere: hvad kan vi gøre for, at han ikke gør det igen?"

Der er næppe nogen steder, det har været praktiseret fuldt ud, men det interessante er forestillingen om, at børnegruppen har forrang over for den enkelte; at den enkelte skal underordne sig gruppen. Det afspejler en tid, hvor der sker en eksplosiv stigning af antallet

af børn i daginstitutioner, og hvor pædagoggruppen samtidig er i gang med at formulere en egen begrundelse for deres arbejdes nødvendighed, forklarer Tomas Ellegaard.

Barnet skal kunne noget. 80'erne er, ifølge Tomas Ellegaard, præget af institutionskritik, og der er fokus på relationer – især mellem pædagogen og det enkelte barn. Familien er idealet, og det handler om at give opmærksomhed til det enkelte barn. Derefter følger 90'erne, hvor 'selvforvaltning' og 'børneperspektiv' bliver nøgleord.

"Det enkelte barn får lov at komme i kontakt med det, som han eller hun vil. Idealet er et demokratisk børnekollektiv, men med fokus på det individuelle barns udvikling og selvbestemmelse," siger Tomas Ellegaard.

I 00'erne lægges der vægt på det kompetente barn, og læreplaner og tests indføres som redskaber til regulering af barnets udvikling, fortæller Tomas Ellegaard.

"I dag skal barnet 'kunne noget'. Det er ikke nok bare at være barn. Men samtidig med at individet hyldes, er der nogle ret klare fælles normer og institutionelle krav om, hvordan barnet skal være i fællesskabet."

På den ene side er der et øget pres for at fremme det enkelte barns individuelle og kreative udvikling. På den anden side standardiserer test, dokumentation og læreplaner synet på, hvad barnet skal kunne.

"Vi ser en bevægelse mod, at man går tilbage til det mere strukturerede og kigger mere på gruppen end det enkelte individ," siger Tomas Ellegaard.

FORHOLDET MELLEM INDIVID OG GRUPPE FORANDRER SIG

PERIODE	DOMINERENDE PÆDAGOGISKE DISKURS:	DILEMMAETS FREMTRÆDEN:
1950'erne – 1960'erne	Husmoderlige dyder: 'Ro, renlighed og regelmæssighed'	Barnet behandles uniformt og institutionelt. Pædagogen skal sørge for, at barnet spiser, sover og er rent.
1970'erne	Den strukturerede pædagogik	Forholdet mellem individ og gruppe ses ikke som et dilemma. Det enkelte barn skal indordne sig under gruppen/ kollektivet.
1980'erne	Institutionskritik og relationspædagogik	Der er øget fokus på det enkelte barn og på relationer, især relationen mellem barn og pædagog. Familien og forælder-barn-relationen ses som et ideal.
1990'erne	Selvforvaltning	Det selvstyrende barn kommer i fokus. 'Selvforvaltning' og 'børneperspektiv' bliver nøgleord. Idealet er et demokratisk børnekollektiv.
2000'erne	Det kompetente barn Læreplaner og test	Der kommer fokus på det enkelte barns kompetence. Der kommer krav om barnets sociale kompetence. Der sker en øget institutionalisering og en orientering mod "fælles mål".

Kilde: Tomas Ellegaard

En pædagog på refleksionsseminaret bekræfter, at normeringer og mange nye opgaver gør, at man må "se på de store helheder":

"Det kan være nødvendigt, at mange børn gør det samme på samme tid, for eksempel bliver luftet mellem 10 og 12. At man planlægger det lidt mere rationelt og siger: 'Vi går ikke ud, før alle har fået tøj på. Færdigt arbejde'. Alle skal tage tøj på og gå hen og sætte sig og vente, til alle er færdige og så går vi ud sammen."

Større pres fra forældre. Oplevelsen af dilemmaet skærpes yderligere af, at forældre er blevet mere optaget af deres barns individuelle udvikling.

"Forældrene har meget fokus på, 'hvad mit barn kan, hvad mit barn skal, og hvordan vi hjælper vores barn bedst muligt'. De surfer rundt på nettet og læser virksomhedsplaner og læreplaner og sætter sig ind i, hvad vores institution står for. Mange kan ordret referere, hvad deres barn skal kunne på forskellige alderstrin ifølge læreplanerne," fortæller en pædagog.

I dag forventer både børn, forældre og pædagoger, at der tages mere hensyn til det enkelte barns behov og særheder, og man tager

” I dag skal det barnet 'kunne noget'. Det er ikke nok bare at være barn.”

afstand fra tanken om, at rundkredspædagogik og gruppepres kan bruges til at socialisere børnene.

For forskergruppen var en af de interessante ting ved refleksionsseminaret, hvor meget forældrene fylder i pædagogernes hverdag.

"På forhånd var vi mere fokuseret på de administrative og kommunale krav, men noget kunne tyde på, at mange pædagoger oplever, at presset kommer fra forældrene, som er nervøse for, om deres barn 'nu når det, de skal', mens de går i børnehave."

Det skærper oplevelsen af dilemmaet for pædagogerne, fordi der er forventning til, at de både har blik for det unikke barn og for, at børnene når fælles standardmål, siger Tomas Ellegaard. □

Tomas Ellegaard,

ph.d. og cand. mag., er lektor og tilknyttet Center for Barndoms- og Ungdomsforskning på Institut for Psykologi og Uddannelsesforskning ved Roskilde Universitetscenter.

Sammen med en række andre forskere fra Roskilde Universitetscenter undersøger han i øjeblikket forholdet mellem individ og gruppe i projektet 'Dilemmaer i pædagogarbejdet – om balancen mellem 'det individuelle' og 'det fælles' beskrevet og belyst ud fra pædagogers og børns synsvinkler'.